

Šūnu apraides tests: ☐ izdevies vai ☐ neizdevies?

Jana Skrivļa-Čevere

Šī gada jūlijā Latvijā tika ieviesta šūnu apraide, kas ir viena no valsts agrīnās brīdināšanas sistēmas sastāvdaļām – efektīvs un mūsdienīgs rīks sabiedrības brīdināšanai ārkārtas situācijās, kas ļauj valstij nodot iedzīvotājiem būtisku paziņojumu – informēt par bīstamiem laikapstākļiem, ķīmisko piesārņojumu un citām situācijām, kuras apdraud cilvēku veselību, drošību vai dzīvību, vai paziņot par notikumiem, kas prasa sabiedrības iesaisti un informētību (plaša mēroga mācības, pazudis bērns) – dažu minūšu laikā, liecina tīmeklī pieejamā informācija. Vismaz tā vajadzētu būt.

Iekšlietu ministrija un Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests no 12. novembra līdz 3. decembrim īstenoja sabiedrības informēšanas kampaņu “Šūnu apraide – esi informēts un rīkojies!”. 26. novembrī visā Latvijā tika veikta šīs valsts agrīnās brīdināšanas sistēmas – trauksmes sirēnu iedarbināšanas un šūnu apraides paziņojuma izsūtīšanas – pārbaude. Ja ar sirēnu (ne)dzirdamību iedzīvotāji varēja jau laikus rēķināties, ņemot vērā savu atrašanās vietu un attiecīgi attālumu līdz tuvākajai sirēnai, tad gana lielu šūmēšanos sabiedrībā radīja fakts, ka ļoti daudzi iedzīvotāji solīto šūnu apraides mācību paziņojumu nesaņēma. Skaidrojam, kāpēc tā.

Kā strādā šūnu apraide

Mobilo sakaru torņi nosūta paziņojumu uz visiem savā raidīšanas teritorijā esošiem viedtālruniem neatkarīgi no tā, kura mobilo sakaru operatora klienti ir šo ierīču lietotāji – galvenais, lai viedtālrunis būtu ieslēgts un lai tā funkcionalitāte ļautu saņemt šūnu apraides paziņojumus. Paziņojumus saņem arī telefoni bez ievietotas SIM kartes un interneta pieslēguma.

Būtiskākais, ar ko šie paziņojumi atšķiras no citiem, ir skaņas signāls ar vibrāciju, un ziņa nav speciāli jāatver – tā uzreiz parādās tālruņa ekrānā.

Šūnu apraides ietvaros iespējami vairāku brīdinājuma pakāpju paziņojumi:

➤ Sarkanā līmeņa brīdinājums – valdības paziņojums, kas paredzēts būtiskiem un ārkārtējiem valdības paziņojumiem sabiedrībai, piemēram, par ārkārtas situācijas izsludināšanu, kur noteikti īpaši režīmi (komandantstunda vai – militāra iebrukuma gadījumā – mobilizācija);

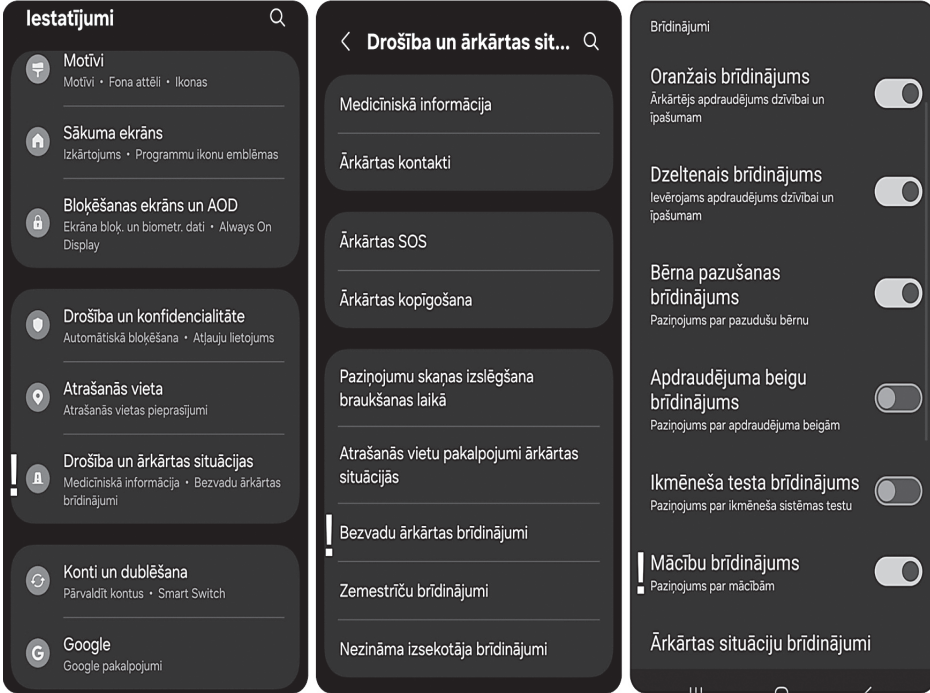
➤ Oranžā līmeņa brīdinājums – par apdraudējumiem, kurus nav iespējams iepriekš prognozēt un kuri prasa tūlītēju rīcību, piemēram, bīstamu ķīmisku vielu noplūde un nepieciešamība evakuēties;

➤ Dzeltenā līmeņa brīdinājums – par prognozējamiem riskiem, lielākoties bīstamiem laikapstākļiem – lielgraudu krusu, biezu miglu, vētras un plūdu draudiem –, kā arī citiem notikumiem, kuriem ir diezgan daudz laika, lai sagatavotos, un kas prasa sabiedrības iesaisti un informētību;

➤ Atsevišķs paziņojums paredzēts arī par trauksmes sirēnu pārbaudi, plašām praktiskām mācībām vai pazudušu bērnu.

Šie kanāli ir veidoti un tiek izmantoti saskaņā ar starptautisku protokolu, atbilstoši noteiktiem standartiem, attiecīgi, piemēram, mācību paziņojuma gadījumā nedrīkst tikt izmantots kāda cita līmeņa brīdinājums.

Lai gan šūnu apraide darbojas daudz ātrāk nekā citas agrīnās brīdināšanas iespējas un var sasniegt iedzīvotājus jau 1–2 minūšu laikā, arī cilvēki, kas neizmanto viedtālrunus, nepaliks neinformēti, jo darbosies arī citi agrīnās brīdināšanas rīki: trauksmes sirēnas, informācija sabiedriskajos medijos, mobilajā lietotnē «112 Latvija» un tīmekļvietnē *112.lv* (te arī būs atrodama detalizētāka informācija, tā kā šūnu apraides paziņojuma garums ir ierobežots). Ārkārtas gadījumos informācijas nodošana var tikt organizēta arī pa skaļruņiem un operatīvo dienestu transportlīdzekļu skaņas sistēmu, kā arī apstaigājot mājoklus. Vienlaikus ir svarīgi katram pašam parūpēties par saviem līdzcilvēkiem, īpaši par cilvēkiem ar īpašām vajadzībām, vientuļiem senioriem, bērniem, pārliecinoties, vai viņi ir saņēmuši svarīgu informāciju.

Īsa instruk tāza, ko darīt, lai saņemtu mācību paziņojumus «Android» tālrunī. Tālruņa iestatījumi → Drošība un ārkārtas situācijas → Bezvadu ārkārtas brīdinājumi → Mācību brīdinājums

«Saņemt mācību paziņojumus»

26. novembra pēcpusdienā medijiem tika organizēta preses konference par šīs pārbaudes rezultātiem, tajā piedalījās iekšlietu ministrs Ričards Kozlovskis, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta (VUGD) priekšnieks ģenerālis Mārtiņš Baltmanis un Iekšlietu ministrijas informācijas centra priekšnieks Āris Dzērvāns.

Tika ziņots, ka kopumā Latvijā ir uzstādītas 164 trauksmes sirēnas, bet piecas netika pārbaudītas, jo tās tiek pārvietotas, remontētas vai atjaunotas. Visas 159 pārbaudītās sirēnas nostrādāja bez traucējumiem. Vienlaikus tika atzīts, ka, mainoties iedzīvotāju apdzīvotības blīvumam, trauksmes iekārtu pārklājums patlaban neaptver visu valsts teritoriju, kas būtu jārisina. Tāpat tika pastāstīts, ka sirēnas plānots aprīkot ar saules baterijām, lai tās varētu iedarbināt arī elektrības padeves traucējumu gadījumā, tā nodrošinot vēl autonomāku to darbību.

VUGD trauksmes sirēnu pārbaudi veic reizi pusgadā. Šoreiz pirmo reizi aptuveni 10 minūtes pirms to pārbaudes uz viedtālruniem visā Latvijā tika nosūtīts šūnu apraides mācību paziņojums, lai pārbaudītu, vai arī šogad Latvijā ieviestā šūnu apraides sistēma (tās ieviešanas projekta izmaksas bija 3,4 miljoni eiro, no tiem 2,9 miljoni eiro – Eiropas Reģionālās attīstības fonda finansējums) darbojas bez tehniskiem traucējumiem.

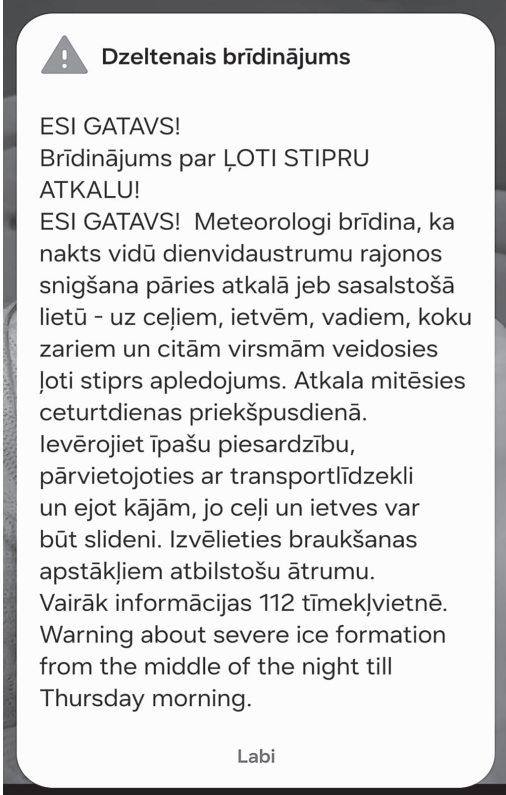
Āris Dzērvāns uzsvēra: «Uzskatām, ka šūnu apraides sistēma darbojas sekmīgi, jo paziņojums no sistēmas tika izsūtīts un mobilo sakaru torņi to pārraidīja tālāk. Mūsu mērķis šoreiz bija galvenokārt pārbaudīt centrālā risinājuma, nevis gala iekārtu darbību, un centrālais risinājums nostrādāja – ziņojums tika sagatavots, veiksmīgi apstrādāts Informācijas centra infrastruktūrā, nosūtīts mobilo sakaru operatoriem un pēc tehnisko ekspertu informācijas 99 % no visām bāzes stacijām šo paziņojumu pārsūtīja. Attiecīgi šo paziņojumu savos tālruņa ekrānos ieraudzīja visi tie tālruņa īpašnieki, kuriem ir uzstādīts «Saņemt mācību paziņojumus»».

Tas, ka nebija uzstādīta mācību paziņojumu saņemšana, varētu būt galvenais iemesls, kāpēc tik daudzi iedzīvotāji to nesaņēma. Te jāpiemin, ka «iOS» operētājsistēmas lietotāji šūnu apraides paziņojumu lielākoties saņēma, savukārt liela daļa «Android» tālruņu lietotāju to nesaņēma, jo ne visi viedtālruņu ražotāji ir automātiski ieslēguši šī paziņojuma saņemšanu. Tiesa, iespējams, daļa brīdinājumu nesaņēma, jo nav veikti jaunākie atjauninājumi viedtālruņos vai arī ir novecojusi operētājsistēma. Tika solīts atkārtoti komunicēt ar «Apple» un «Google» par to, lai visi šūnu apraides paziņojuma veidi viedtālruņos ir ieslēgti automātiski un tas nebūtu jādara lietotājiem manuāli. Plānots arī veikt socioloģisko aptauju par to, vai tika saņemts mācību brīdinājums.

Tāpat tika atgādināts, ka brīdinājuma paziņojums ir jāizlasa līdz galam, jo tika saņemti zvani uz 112 ar jautājumu, ko lai tagad dara. Otrs aktuāls jautājums – kā zināt, ka tie nav telefonkrāpnieki. Te tika uzsvērts, ka brīdinājuma tekstā noteikti nav iekļautas nekādas hipersaites, ir tikai teksts – kas noticis un kādai jābūt rīcībai.

Neskatoties uz konstatētajām darbības nepilnībām, pie kuru novēršanas darbs turpinās, VUGD solīja sākt aktīvāk lietot šo sistēmu, lai brīdinātu par ļoti sliktiem un bīstamiem laikapstākļiem un citiem apdraudējumiem, kas prasa tūlītēju iedzīvotāju rīcību (līdz šim brīdinājums bija ticis aktivizēts divreiz – vasarā, brīdinot par laikapstākļiem). Solījums tika turēts, un jau tajā pašā vakarā ap plkst. 22.00 daudzu viedierīču ekrānos parādījās brīdinājums par spēcīgu atkalu.

Sociālajos tīklos bija vērojama atgriezeniskā saite arī par šo brīdinājumu. Pamatā pārmetumi izskanēja par to, kāpēc brīdinājuma sūtīšanai izvēlēta tik vēla vakara stunda, ja informācija par iespējamo atkalu un sniegputeni medijos bija izskanējusi jau laikus. Mūsdienās lielākoties mājās ir vairākas viedierīces, tās tiek iegādātas arī bērniem, un gana daudzi pauda sašutumu, ka skaļais signāls ir pamodinājis vai pat pārbiedējis nupat aizmigušos bērnus.

Šāds brīdinājums parādījās daudzos viedtālruņos Latgalē 26. novembra vakarā

Pieci mīti un patiesība par šūnu apraidi

Kā katra jauna tehnoloģija arī šūnu apraide raisa daudz jautājumu un arī ne vienu vien aplamu priekšstatu. VUGD priekšnieka vietnieks Ivars Nakurts komentē izplatītākos mītus.

Ja man nebūs interneta viedtālrunī, šūnu apraides paziņojumus (ŠAP) nesaņemšu. ŠAP saņems ieslēgts viedtālrunis ar atjauninātu programmatūru, ja tas atradīsies ziņojumu pārraidošā mobilo sakaru torņa pārklājuma zonā, – arī tad, ja viedtālrunī nav SIM kartes vai interneta, un neatkarīgi no tā, kura mobilo sakaru operatora klients ir ierīces lietotājs, kā arī tad, ja viedtālrunis būs klusuma režīmā.

Sarkanajiem un oranžajiem paziņojumiem ir īpašs skaņas un vibrācijas signāls, kas tiek atskaņots neatkarīgi no viedtālruņa skaņas iestatījumiem, lai nodrošinātu, ka cilvēki tos pamana, savukārt dzeltenie paziņojumi pienāks ar lietotāja izvēlēto SMS skaņas un vibrācijas signālu. ŠAP varēs saņemt arī tad, ja tīkls būs pārslogots un balss sakari nestrādās. Tas nodrošinās informācijas pieejamību pat ārkārtas apstākļos.

Ja saņemtu ŠAP, katastrofa jau ir notikusi un ir par vēlu kaut ko darīt. ŠAP vēstīs par nopietniem riskiem cilvēku veselībai un dzīvībai un par ārkārtas situācijām, tomēr ne vienmēr tas nozīmē, ka katastrofa jau notikusi. Visbiežāk tas būs brīdinājums par bīstamiem apstākļiem, kas var iestāties tuvākajās stundās, piemēram, par laikapstākļu pasliktināšanos, vai notikumiem, kas prasa sabiedrības iesaisti un informētību, piemēram, par pazudušiem bērniem. Divreiz gadā līdz ar trauksmes sirēnu pārbaudēm iedzīvotāji saņems arī mācību brīdinājuma paziņojumu.

Dzeltenā līmeņa paziņojumi nav tik svarīgi, jo tos nepavada skaļš signāls. Šūnu apraides ietvaros iespējami trīs brīdinājuma pakāpju paziņojumi: sarkanais, oranžais un dzeltenais, un tie ir vienlīdz svarīgi.

Ja es nesaņemtu paziņojumu, tas nozīmē, ka sistēma nedarbojas. Jārēķinās, ka viedtālruniem, kuru vecums pārsniedz piecus gadus, risks ziņojumus nesaņemt ir lielāks: ja ražotājs vairs nenodrošina programmatūras atjauninājumus, šie viedtālruņi var kļūdaini saņemt ŠAP, piemēram, saņemt ziņu bez signāla.

Ja nesaņemam paziņojumu, iespējams, jāpārbauda viedtālruņa iestatījumi. Jaunākajiem viedtālruņu modeļiem šūnu apraides funkcionalitāte ir iestatīta automātiski vai tiks iestatīta līdz ar programmatūras atjauninājumiem, vecākos modeļos var nākties to ieslēgt manuāli. Tomēr iemesls, kāpēc paziņojumu nesaņemam, var izrādīties arī vienkāršāks – teritorija, kurā atrodaties, nav apdraudētā zona. ŠAP saņems tikai tie iedzīvotāji, kuri atrodas riska zonā.

ŠAP var sajaukt ar krāpnieku sūtītām ziņām, tāpēc labāk tos neatvērt. ŠAP nekad nesaturēs krāpnieku iecienītus skandalozus paziņojumus, informāciju par individuālu apdraudējumu konkrētam cilvēkam, aicinājumu veikt jebkādas finanšu darbības, pārsūtīt ziņu vai atvērt aizdomīgas saites, tajos nekad nebūs interneta saīsu vai pielikumu ar aicinājumu uz tiem klikšķināt. Turklāt tās nebūs ierastās teksta īsziņas vai WhatsApp ziņas, kas jāatver, lai tās izlasītu, – šie paziņojumi viedtālruņa ekrānā parādīsies uzreiz. ☒

P. S. Kur ielikt ķeksīti virsrakstā – pie «izdevies» vai «neizdevies» – tas Tavā ziņā, lasītāj.

«Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem». «Par projekta raksta «Šūnu apraides tests: ☐ izdevies vai ☐ neizdevies?» saturu atbild SIA «Vietējā»».

MAF
Mediju atbalsta fonds